

Nr 7.

Ankom till Riksdagens kansli den 13 mars 1913, kl. 8 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 angående herr Karlssons i Fjäl motion, nr 240, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om understödjande från statens sida av kooperation bland mindre jordbrukare.

I motion inom Andra kammaren, nr 240, har herr *Karlsson* i Fjäl hemställt, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt staten må kunna verksamt understödja kooperation bland mindre jordbrukare, samt för Riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Till stöd för denna hemställan har motionären anfört följande.

Bland senare årens sociala frågor torde knappast någon omfattats med så allmänt intresse som frågan om att kunna bibehålla landsbygdens befolkning vid jorden och jordbruket. För detta ändamål har de senare åren en hel del statsåtgärder vidtagits. Sålunda tillkom år 1906 den så kallade förbudslagen för att rädda den norrländska bondeklassen från att utrotas av bolagen, och för att giva större ekonomisk och social trygghet åt dem, som redan överlätit sina hemman åt trävaruindustrien, tillkom ett par år senare arrende- och vanhävdslagarna för Norrland och Dalarna.

För att hämma emigrationen till Amerika samt för att motverka landsbygdens avfolkning genom den allt större inflyttningen till städer och

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 13 saml. 4 avd. 7 häft. (Nr 7). 1

Motionen.

industriamhällen hade redan förut genom statsmakternas försorg den så kallade egnahemslånefonden tillkommit, varigenom arbetare och mindre bemedlade skulle sättas i tillfälle att förvärva egna hem. Vidare har för att sporra till större odlingsflit beviljats anslag till premiering av mindre jordbruk samt till studieresor m. m. Visserligen har jordbruket på grund av ovan uppräknade åtgärder gjort stora framsteg, men ännu återstår mycket innan detta kan hålla jämna steg med den övriga utvecklingen. Ännu återstår säkerligen mycket, innan sådana ekonomiska betingelser hunnit framskapas, som äro oundgängliga för att kunna bibehålla såväl den förutvarande landsbefolkningen vid jorden som även för att dit kunna återföra industriarbetare.

Ännu flyter emigrationsströmmen bred och djup ur landet och har särskilt under år 1910 antagit större dimensioner än närmast föregående år. Av de till ett antal av 27,816 uppgående utvandrarerna under nämnda år voro nära 9,000 jordbruksarbetare eller jordägare, omkring en tredjedel av samtliga utvandrare under nämnda år tillhörde sålunda den kategori, som direkt eller indirekt haft sin utkomst av jordbruket. Under 1911 har visserligen emigrationen varit avsevärt mindre än näst föregående år, men proportionen mellan de olika emigrerande yrkesgrupperna har ungefär varit enahanda som 1910.

Enligt verkställda undersökningar angående orsakerna till den gamla bondeklassens tillbakagång, är det huvudsakligast från de orter inom landet, där jordbruket är mest försummat och dess utveckling blivit mest efter, som den största utvandringen äger rum. Det bör därför vara ett viktigt statsintresse att vid sidan av strävandet att skapa nya egna hem även vidtaga åtgärder ägnade att höja det mindre jordbrukets avkastningsförmåga. I detta avseende har den kooperativa sammanslutningen visat sig vara en mäktig hävstång för jordbrukets höjande, där sådan sammanslutning kommit till stånd och vunnit någon grad av utveckling. Sålunda är man allmänt överens om att det är Kooperationen, som gjort det danska jordbruket till ett föredöme för hela Europa. Visserligen har sammanslutningen mellan de danska småbrukarna uppstått och utvecklats på självhjälpsens grund, men även staten har i icke obetydlig grad lämnat sitt bistånd i ekonomiskt avseende. Sålunda antogs 1898 en lag om så kallade förskottsföreningar, vilken hade till ändamål att skaffa föreningsmedlemmar rörelsekapital på kortare tid och på fördelaktiga villkor. För detta ändamål beviljade danska staten en summa av 5,000,000 kronor. Även

i Finland åtnjuta där existerande andelsföreningar årliga anslag av staten.

I vårt land har mig veterligen ingenting åtgjorts från statens sida för att underlätta och understödja det för jordbrukets utveckling så betydelsefulla föreningsväsendet. Visserligen har vid ett par tillfällen motioner i sådan riktning framförts, dock utan att vinna Riksdagens bifall. Sålunda väcktes vid 1901 års riksdag av herr E. Hägglund med flere i Första samt herr P. O. Lundell med flere i Andra kammaren en motion, vari de anhöllo: »att Riksdagen måtte ställa en summa av 5,000,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande för att på de grunder och villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna för gott att i nåder bestämma, utlämnas såsom lån till ekonomiska lantmannaföreningar». Statsutskottet avstyrkte motionerna med den motiveringen, att det vore vanskligt att på enskild motionärs framställning och utan föregående utredning bevilja så stort belopp, som här vore ifrågasatt, varefter frågan föll i kamrarna.

Vid 1902 års riksdag frambar herr Lindhagen en motion i Andra kammaren, varuti han yrkade: »att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, på vad sätt kooperationen mellan mindre jordbrukare lämpligast skall kunna från det allmännas sida befrämjas, samt vidtaga de åtgärder, vartill denna utredning må giva anledning».

Samtidigt med herr Lindhagen inlämnade herr Th. af Ekenstam en liknande motion i Första kammaren. Såväl Första som Andra kammarens tillfälliga utskott tillstyrkte i ett likalydande utlåtande en skrivelse till Kungl. Maj:t i den riktning, som motionärerna påyrkat. Utskottsförslaget antogs av Andra kammaren men avslogs av Första efter företagen votering med 39 röster mot 29.

På grund av det allt mera trängande behovet av tillgång till billigt rörelsekapital för det mindre och medelstora jordbruket ingingo 1903 hushållningssällskapens ombud med en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari de hemställde, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån och på vad sätt kreditförhållandena för jordbruket kunde förbättras, bland annat genom föreningsväsendet, samt vidtaga de åtgärder, vartill denna utredning kunde föranleda. Lantbruksstyrelsen, till vilken ovannämnda skrivelse remitterades för avgivande av yttrande, hemställde, »att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att ställa till Kungl. Maj:ts förfogande under tio år ett belopp av högst tio millioner kronor, att såsom statslån tilldelas för ända-

målet särskilt bildade föreningar för att bereda dem tillgång till kapital för förbättrande av medlemmarnas jordbruk».

Sedan fullmäktige i riksgäldskontoret lämnats tillfälle att yttra sig över lantbruksstyrelsens förslag, uppdrog chefen för jordbruksdepartementet den 11 februari 1910 åt särskilt tillkallade sakkunnige att utarbeta förslag till ordnandet av det mindre jordbrukets kreditförhållande.

Vid frågans föredragning i statsrådet anförde chefen för jordbruksdepartementet bland annat: »Då det emellertid torde kunna ifrågasättas, om lantbruksstyrelsens förslag att medelst statshjälp anskaffa nödigt förlagskapital vore lämpligt, hade det syntts Eder vara av vikt att söka få utrett, huruvida icke dylikt kapital skulle kunna på andra vägar tillföras ifrågavarande föreningar. Därvid torde särskilt böra tagas under överbärande, huruvida icke såsom långgivare åt inom olika orter bildade föreningar skulle kunna anlitas respektive sparbanker.»

Såsom framgår av ovanstående yttrande av departementschefen, ingick icke i utredningsplanen att söka utreda, på vad sätt staten skulle tillhålla det nödigt ansedda rörelsekapitalet, ehuru såväl hushållningssällskapens ombud som lantbruksstyrelsen framhållit, att staten borde vara förlagsgivare. Även de sakkunnige uttala som sin mening, att en sådan lösning av frågan varit den »naturligaste och mest praktiska». Efter en längre motivering föreslå de sakkunnige bildandet av s. k. jordbrukskreditföreningar, vilka skulle vara låneförmedlare mellan sparbankerna och sina medlemmar, samt att från staten måtte utgå ett slags förvaltningsbidrag till nämnda föreningar med två kronor per år och medlem.

Det av de sakkunniga utarbetade förslaget kommer säkerligen icke att vare sig avhjälpa bristen ifråga om nödigt rörelsekapital för jordbruket eller att främja Kooperationen inom detsamma. Förslaget har också rönt ganska allvarlig kritik, framför allt från de norrländska länen, där sparbankerna redan nu äro så pass engagerade uti fastighetskrediten, att de säkerligen hava ytterst ringa kapital övrigt att tillgå för utlåning till de föreslagna kreditföreningarna. Det med utredningen avsedda ändamålet kommer säkerligen icke att uppnås på den sålunda föreslagna vägen.

Främjandet av kooperativa sammanslutningar inom jordbruket, enkanerligen inom det mindre, är emellertid av så stor betydelse, att även denna fråga bör få en plats bland de många motioner, som årligen trängas på Riksdagens bord, angående ändrade bestämmelser för egnahemsrörelsen eller avsedda att på annat sätt gagna jordbruket. Ty utan stödet av en kraftig Kooperation komma så väl de nya som de förutvarande egna hemmen att

föra en tynande tillvaro, utan möjlighet att uppnå sådana ekonomiska resultat, som kunna skänka deras innehavare en tryggad existens och sporra till nya ansträngningar.

Visserligen har föreningsrörelsen bland jordbrukarna de senare åren gått avsevärt framåt utan att, med undantag av våra sydliga provinser, ha förmått tränga ned till småbrukarna, vilka bäst äro i behov av det stöd, som sammanslutningen förmår skänka.

Det övervägande antalet av de existerande andelsföreningarna äro s. k. uppköpsföreningar, vilka ha till uppgift att skaffa sina medlemmar nödiga gödslings-, utsädes- och fodermedel av god beskaffenhet och till billiga priser. Det torde emellertid vara lika nödvändigt att få till stånd försäljningsföreningar, som sätta de små jordbrukarna i tillfälle att avyttra sina produkter utan användande av mellanhänder, vilket har till följd, att producenten icke på långt när för sina alster får den ersättning, som konsumenten får betala.

En organisation, som satte producenten och konsumenten i en närmare förbindelse med varandra, skulle vara till båda dessa parter fördel och bidra till att minska de nuvarande höga levnadskostnaderna. En kraftig Kooperation inom hela landets småbrukarkår är därför icke enbart ett jordbruksintresse utan även ett allmänt intresse av största betydelse och sålunda värt statsmakternas understöd.

Att den kooperativa rörelsen bland jordbrukarna i vårt land icke nått samma utveckling som i våra grannländer torde ha flera orsaker; en av de största är säkerligen bristen på nödigt rörelsekapital. I detta fall bör staten träda hjälpare emellan genom upprättande av en lånefond, från vilken dessa ekonomiska sammanslutningar kunde erhålla billiga lån. Vid en utredning angående grunderna och villkoren för låns erhållande ur en dylik fond bör även tagas i övervägande, huruvida det skulle vara gagneligt att lån, såsom förhållandet är i Danmark med där existerande förskotts-föreningar och såsom de förutnämnda sakkunnige hos oss föreslagit, må utlämnas icke endast till de enskilda föreningsmedlemmarna, utan även huruvida icke själva föreningarna som sådana skulle kunna erhålla lån ur en eventuellt blivande lånefond för att på så sätt erhålla billigt rörelsekapital för bedrivande av sin verksamhet.

Vid sidan av det rent ekonomiska understödandet skulle även vara gagneligt, att, såsom en motionär i Första kammaren vid innevarande riksdag föreslår, staten tillsätter konsulenter i Kooperation, som tillhandaga inge med råd och upplysningar i rent organisatoriskt hänseende.

*Utskottets
yttrande.*

Det yrkande motionären framställt gäller understöd i allmänhet av jordbrukskooperationen och är sålunda mycket omfattande. Vad först upplysningsverksamheten på detta område beträffar, anser sig utskottet hava besvarat motionärens framställning genom vad utskottet anfört i sitt utlåtande nr 6, angående herr Sjöbloms m. fl. motion, nr 219.

Det väsentligaste av motionens önskemål torde emellertid vara frågan om ordnandet av kreditförhållandena för det mindre jordbruket, en fråga som utskottet finner vara ytterst betydelsefull, och som kräver en snar lösning.

Emellertid har på senaste tiden, enligt vad utskottet inhämtat, inom jordbruksdepartementet utarbetats ett på delvis nya grunder byggt förslag, avseende att bereda bättre kreditförhållanden åt det mindre jordbruket.

Då sålunda den fråga, motionären speciellt framfört, redan är under behandling, torde det saknas anledning att för närvarande begära utredning i ämnet.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att herr Karlssons i Fjäl förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 12 mars 1913.

På utskottets vägnar:

RICKARD SANDLER.

I detta ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit: herrar Sandler, ¹⁾ Bäckström, Andersson i Hägelåkra, Leksell, Olsson i Åsen, Sjöberg, Westlund, Lithander, Nilsson i Kristianstad och Andersson i Knäppinge.

---

¹⁾ Icke närvarit vid utlåtandets justering.